MARKKINAOIKEUS
MARKNADSDOMSTOLEN

Lausunto

11.1.2023 Dnro H 00243/22

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: Markkinaoikeuden täydentävä lausunto oikeudenhoitoa koskevasta valtioneuvoston selonteosta (VNS 13/2022 vp)

Eduskunnan lakivaliokunta on kokouksensa 13.12.2022 yhteydessä pyytänyt markkinaoikeutta toimittamaan vielä täydentävän kirjallisen lausunnon oikeudenhoitoa koskevasta valtioneuvoston selonteosta (VNS 13/2022 vp).

Markkinaoikeus esittää tämän johdosta kunnioittavasti seuraavan.

Markkinaoikeudesta sekä markkinaoikeudessa käsiteltävistä asioista ja niiden kehityksestä

Markkinaoikeus on erityistuomioistuin, jonka toimivalta vuonna 2013 laajeni kilpailu- ja valvonta-asioiden, hankinta-asioiden sekä markkinaoikeudellisten asioiden ohella käsittämään myös teollis- ja tekijänoikeudelliset riita-, hakemus- ja valitusasiat.

Markkinaoikeus Sörnäistenkatu 1, 00580 Helsinki, Puhelin 029 564 3300, Faksi 029 564 3314, markkinaoikeus@oikeus.fi, www.markkinaoikeus.fi

Marknadsdomstolen Sörnäsgatan 1, 00580 Helsingfors, Telefon 029 564 3300, Fax 029 564 3314, markkinaoikeus@oikeus.fi, www.marknadsdomstolen.fi

Prosessilajina markkinaoikeuden toimivaltaan kuuluvissa asioissa on asiaryhmästä riippuen joko siviiliprosessi (teollis- ja tekijänoikeudelliset riita- ja hakemusasiat sekä markkinaoikeudelliset asiat) tai hallintoprosessi (kilpailu- ja valvonta-asiat, hankinta-asiat sekä teollisoikeudelliset valitusasiat). Muutoksenhaku markkinaoikeuden ratkaisuista ohjautuu kahtaalle, siviiliprosessuaalisten asioiden osalta korkeimpaan oikeuteen ja hallintoprosessuaalisten asioiden osalta korkeimpaan hallinto-oikeuteen, molemmissa linjoissa pääsääntöisesti valitusluvanvaraisesti.

Ottaen huomioon markkinaoikeuden asema erityistuomioistuimena sen ratkaisujen laatutasolle, asiaryhmästä riippumatta, on perusteltua asettaa tavanomaistakin korkeammat vaatimukset.

Ne oikeudenalat, joilla markkinaoikeus toimii, edellyttävät poikkeuksetta syvällistä erikoistumista. Nimenomaan viimeksi mainitun johdosta markkinaoikeuden käsittelemillä oikeudenaloilla on juuri päädytty erityistuomioistuinvaihtoehtoon. Kuten myös selonteossa todetaan, käytännössä kaikki markkinaoikeuden käsittelemät oikeudenalat ovat myös hyvin EU-oikeuspainotteisia, minkä lisäksi niillä on myös muita kansainvälisoikeudellisia kytkentöjä.

Vielä on huomattava, että niin sanotut massajutut, joita voidaan rutiininomaisesti ratkaista, puuttuvat markkinaoikeuden käsittelemistä asioista kokonaan.

Edellä mainitun lisäksi on esitettävissä, että koko viimeisen vuosikymmenen markkinaoikeuden ratkaistavaksi saatetuille asioille on ollut luonteenomaista niiden jatkuva huomattava vaikeutuminen oikeastaan asiaryhmästä riippumatta sekä kehittyminen muutoinkin aikaisempaan nähden työläämmiksi. Esimerkiksi hankinta-asioiden tämä on todettu varsin yksiselitteisesti syyskuussa 2021 julkaistussa selvityshenkilö, professori emerita Leena Halilan raportissa (Valtionvarainministeriön julkaisuja 2021:47).

Mitä oikeudenhoidon selonteossa on riita-asioiden (luku 6) ja hallinto-oikeudellisten asioiden (luku 7) osalta todettu asioiden muuttumisesta monimutkaisimmiksi ja työläämmiksi sekä tuomioistuimiin saatettujen oikeusongelmien vaikeutumisesta, päteekin hyvin asiaryhmästä riippumatta myös kaikkiin markkinaoikeudessa käsiteltäviin asioihin.

Edellä mainitun lisäksi on syytä tuoda esiin markkinaoikeutta koskevaan ns. sääntely-ympäristön liittyen, että viime vuosina lainsäädännössä on useammassakin tapauksessa markkinaoikeuden prosessien virtaviivaistamisen sijaan päädytty niiden "pirstaloimiseen", ja siten tekemään asioiden käsittely markkinaoikeudessa hankalammaksi ja monimutkaisemmaksi.

Lisäksi on esitettävissä, että markkinaoikeuden perimät oikeudenkäyntimaksut saattavat olla oikeusturvan saatavuuden kannalta ongelmallisia, näin aivan erityisesti tunnusmerkkioikeudellisissa valitusasioissa. Asianosaisten nykysäännösten mukainen oikeudenkäyntikuluriski saattaa puolestaan johtaa siihen, että ainakaan pk-yritykset eivät tuo teollis- ja tekijänoikeudellisia riitojaan markkinaoikeuden käsiteltäväksi.

Markkinaoikeuden käsittelyajoista

Kuten selonteossa todetaan, markkinaoikeuden pitkät käsittelyajat on nähty ongelmana erityisesti hankinta-asioissa sekä teollis- ja tekijänoikeudellisissa asioissa.

Tähän liittyen on esitettävissä, että viimeisten vuosien aikana markkinaoikeus ja sen käsittelyajat (huoli käsittelyaikojen pituudesta) ovat olleet esillä kahdessakin virallisessa selvityksessä.

Ensinnäkin kuntaministeri Sirpa Paatero käynnisti helmikuussa 2021 selvitystyön, jonka nimenomaisena kohteena olivat julkisia hankintoja koskevien asioiden pitkät käsittelyajat markkinaoikeudessa. Juuri tämän selvitystyön tuloksena syntyi edellä mainittu professori emerita Leena Halilan raportti.

Kansallisen IPR-strategian taustoitukseksi laaditussa selvityksessä (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:13) on puolestaan käsitelty markkinaoikeuden immateriaalioikeudellisten asioiden käsittelyaikojen pituutta ja tuotu esiin huoli käsittelyaikojen kehityksestä (käsittelyaikojen pidentymisestä).

HAIPA

Markkinaoikeudessa otettiin marraskuussa 2020 käyttöön asioiden sähköiseen käsittelyyn perustuva uusi toiminnanohjaus- ja asianhallintajärjestelmä, HAIPA.

Nykyisellään HAIPA soveltuu lähinnä kirjallisessa menettelyssä käsiteltävien, asiakirja-aineistoltaan suppeiden asioiden käsittelyyn. Siviiliprosessuaalisten sekä laajempien hallintoprosessuaalisten asioiden kannalta HAIPA ei nykyisellään käytännössä täytä niitä vaatimuksia, jotta siitä olisi aidosti toimivaksi työkaluksi ko. asioiden käsittelyä varten.

Lisäresursoinnin tarve

Tuomioistuinten perusresursoinnin niukkuus yleisellä tasolla on ollut jo pidempään esillä monissa yhteyksissä.

Mitä tulee markkinaoikeuden resursointiin, on markkinaoikeuden perusresursoinnin niukkuus ollut esillä eri yhteyksissä myös erikseen aivan erityisesti.

Jo esimerkiksi nykyisen hallituksen hallitusohjelmassa yhtenä nimenomaisena toteutettavana toimenpiteenä on mainittu markkinaoikeuden resurssien vahvistaminen.

Lisäksi on mainittavissa, että oikeusministeriön ja Tuomioistuinviraston vuotta 2022 koskevassa tulossopimuksessa sovittiin erikseen nimenomaisesti siitä, että Tuomioistuinvirasto tekee markkinoikeuden resurssitarpeita koskevan selvityksen.

Kyseisessä Tuomioistuinviraston suorittamassa selvityksessä markkinaoikeuden nykyresursoinnin riittämättömyys tulee todetuksi varsin selvästi.

Selvityksessä todetaan muun ohella, että markkinaoikeudessa on tehty merkittävästi työtä työtapojen kehittämiseksi ja että työtapoja kehittämällä ei käsittelyaikoja voida enää lyhentää. Selvityksessä edelleen viitataan siihen, että myös markkinaoikeuden työntekijöiden työhyvinvointi on otettava huomioon työtaakkaa tarkasteltaessa. Näin ollen selvityksessä todetun mukaan markkinaoikeuden resurssien lisäämistä on vakavasti harkittava. Selvityksessä edelleen viitataan siihen, että tilastojen osoittama tietynlainen laskusuunta tuottavuudessa ja ratkaisujen määrässä on selitettävissä asioiden vaativuustason nousulla.

Kyseisessä selvityksessä todetaankin, että mikäli markkinaoikeuden käsittelyaikojen lyhentäminen asetetaan tavoitteeksi, voidaan arvioida asioiden laajuuden ja vaikeusasteen kasvamisen vuoksi, että lisäämällä kaksi kolmen tuomarin kokoonpanoa (tässä yhteydessä tulkoon todetuksi, että vuonna 2022 markkinaoikeudessa työskenteli 21 tuomaria) sekä muuta henkilökuntaa vastaavassa suhteessa voitaisiin käsittelyaikoja lyhentää.

Toimenpide-ehdotuksista

Kuten markkinaoikeuden lakivaliokunnalle toimittamassa kirjallisessa lausunnossa 12.12.2022 on todettu, markkinaoikeutta ei vaikutettaisi mainitun nimenomaisesti yhdenkään toimenpide-ehdotuksen yhteydessä.

Kuten edellä mainitussa markkinaoikeuden lausunnossa on tuotu esiin, niin uudistettaessa esimerkiksi riita-asioita koskevia menettely- tai oikeudenkäyntikulusäännöksiä taikka hallintoprosessia koskevia menettelysäännöksiä taikka tuomioistuinten kokoonpanosäännöksiä olisi tärkeää muistaa ottaa huomioon tarkastelussa erikseen sekä oikeudenkäymiskaarta että oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettua lakia soveltava markkinaoikeus erityistuomioistuimena sekä tarkastella lisäksi sitä, missä määrin kaavaillut uudistukset vaikuttavat perustellulta myös markkinaoikeuden kannalta.

Yhtenä esimerkkinä edellä mainittuun liittyen voidaan ainoastaan mainita, että toimenpide-ehdotuksissa tuodaan muun ohella esille tuomioistuinsovittelun kehittäminen. Tällä hetkellä tilanne on (valitettavasti) kuitenkin se, että riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta annetun lain soveltamisalasäännöksestä johtuen koko tuomioistuinsovittelu ei ole lainkaan käytettävissä markkinaoikeudessa, vaikka markkinaoikeudessa käsiteltävien riita-asioiden luonteesta johtuen tähän ei pitäisi olla mitään estettä, pikemminkin päinvastoin.

Lisäksi kuten markkinaoikeuden mainitussa lausunnossa on todettu, olisi toimenpide-ehdotusten luetteloon nähnyt mielellään sisältyvän jonkinlaisen maininnan markkinaoikeuden toimivallan ja markkinaoikeudessa nykyisin käsiteltävien asioiden menettelysäännösten arvioinnista lähitulevaisuudessa.

Selonteon laadintaprosessista

Lopuksi markkinaoikeus tuo selonteon laadintaprosessiin liittyen lakivaliokunnan pyynnöstä esiin sen, että markkinaoikeudelta pyydettiin (vakuutusoikeuden ja työtuomioistuimen tavoin) viime keväänä ns. tiivistetty teksti nykytilanteesta, toimenpide-ehdotuksista sekä ”palvelulupauksesta”. Koska samaan aikaan oli tekeillä edellä mainittu markkinaoikeutta koskeva resurssiselvitys, markkinaoikeudelta ei pyydetty muuta laajempaa selvitystä.

Muutoin markkinaoikeutta ei sen sijaan kuultu selonteon laadintaprosessin yhteydessä. Markkinaoikeudelle ei siten varattu esimerkiksi tilaisuutta kommentoida selonteon luonnosta, eikä markkinaoikeutta kuultu millään tavalla selonteon sivulla 27 esitetystä markkinaoikeutta koskevasta keskimääräistä käsittelyaikaa koskevasta tavoitetilasta.

Jussi Karttunen
markkinaoikeuden ylituomari